

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію Світлани Михайлівни Кумпан
«**Новелістика Івліна Во: поетика комічного**»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за
спеціальністю 10.01.04 – література зарубіжних країн

Дисертація Світлани Михайлівни Кумпан, що присвячена проблемі визначення специфіки новелістичного наративу англійського письменника ХХ століття Івліна Во крізь призму поетики комічного, вкотре свідчить про **актуальність дослідження** категорії комічного, оскільки сміх, гумор як соціокультурний і психологічний чинник є однією із складових ментальності й духовності народу, однією з найяскравіших характеристик англійця, в якій дається взнаки як універсальна, так і суто національна природа комічного. Дослідження надає можливість скоригувати існуючі оцінки творчості своєрідного митця, глибше висвітлити характер, роль і функцію гумору в тексті власне художньому, а відтак, уточнити певні риси літературного процесу ХХ століття.

Дисертація Світлани Михайлівни Кумпан є внеском до системного вивчення зазначеної літературознавчої проблеми, мета якої: «провести комплексний аналіз новелістичної спадщини Івліна Во із урахуванням смислової і структуроутворюючої ролі комічного, виявити художньо-естетичну специфіку комічного в новелістиці письменника та виокремити і класифікувати засоби його утворення» (С.3).

Наукова **новизна** дисертації, не викликає сумнівів. Дослідження Кумпан С.М. дозволяє скласти цілісне уявлення стосовно світогляду

письменника, його творчості, зокрема новелістики «в її зв'язку з національною традицією комічного Англії» (С. 5), яка не отримала достатньої науково-критичної рефлексії у літературознавчих колах.

Крім того, дисертантка аналізує структуроутворюючу роль комічного й умови реалізації комічного потенціалу мовних структур в новелах раннього та пізнього періодів літературної діяльності Івліна Во і таким чином визначає «мовну особистість письменника» (С. 5). *Хотілося б почути уточнення, тобто що Ви вкладаєте в значення «мовна особистість» письменника?*

Таким чином обґрунтовується вибір **предмету** дослідження – «поетика комічного, способи його утворення та структурна і художньо-сміслова функція в новелах Івліна Во». **Об'єктом** дослідження обрано сукупність новелістичної спадщини Івліна Во, лейтмотивом якої є комічне, у збірці «The Complete Stories of Evelyn Waugh» (1999).

Під час захисту хотілося б почути від здобувача відповідь на запитання: *Чому із усього корпусу малої прози Івліна Во Ви виокремили 23 новели, чим саме інші твори не відповідають жанровій моделі новели? Бажано було б в дисертації розкрити це питання більш детально.*

Методологія дослідження є наступним рівнем, що обумовлює наукову новизну дослідження. І тут питання щодо вибору не виникає, оскільки дисертація знаходиться в руслі необхідних літературознавчих розробок, спрямованих на проникнення до глибин тексту, які водночас відкривають шлях до авторської художньої концепції: структурний та структурно-наратологічний методи для встановлення взаємозв'язку між елементами різних рівнів тексту; метод рецептивної естетики для встановлення стосунків читач-автор; міфопоетичний аналіз і метод архетипної критики для визначення типових образів у творчості письменника. Поетикальний аналіз художнього твору загалом дає можливість всебічно і системно виявити авторські стратегії, наблизитися до розуміння творчого задуму письменника і внаслідок цього обґрунтувати його рецептивну цінність.

Реалізація дослідницьких стратегій шановної Кумпан Світлани Михайлівни представлена в тексті дисертації, що **складається** зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що нараховує 324 позицій, двох додатків і відповідає чинним вимогам МОН України до робіт такого типу.

Відповідно до поставлених завдань в *першому розділі* «Рецепція новелістики Івліна Во і теоретико-методологічні аспекти дослідження» узагальнюється науково-критична рецепція творчості Івліна Во в зарубіжному та українському літературознавстві (Підрозділ 1.3.). Дисертантка добре обізнана з корпусом світової критики, присвяченої творчому доробку Івліна Во, вільно орієнтуючись у розмаїтті суджень літературознавців та вдало узагальнюючи їхні підходи щодо періодизації та осмислення романістики і новелістики письменника, Світлана Михайлівна Кумпан доречно зауважує, що попри наявність певної кількості досліджень, зосереджених на поетиці та проблематиці романістики цього автора, «жоден з дослідників і критиків так і не зміг та й не намагався, точно визначати форми комічного, характерні для Івліна Во в його новелістиці» (С. 42).

У **підрозділі 1.1.** «Традиції комічного в англійській літературі» окреслено характерні риси комічного як форми національного світосприйняття в Англії, починаючи з першої пам'ятки англосаксонської писемності, епосу «Беовульф»; еволюція традиції комічного в англійській літературі Вікторіанської епохи, а потім у творчості Діккенса, Теккерея, Керролла, Гарді та ін. Простежується наслідування та художня рефлексія цієї традиції в новелістиці Івліна Во.

При визначенні поняття «Englishness», дисертантка використовує цитату Ентоні Істхоупа з монографії «Englishness and National Culture», тому

для продовження дискусії маємо запитання: «А які ще ознаки, окрім «суміші кельтів, римлян, германських англосаксів, скандинавських ютів, вікінгів та французьких норманів» (С. 13) містяться в понятті «Englishness», і які з них важливі для розуміння своєрідності творчості Івліна Во?».

Одне із зауважень стосується сучасного українського правопису англійських імен і прізвищ, що починаються з «W», наприклад «William, Wilde, Wells, Winston, Wilson, Warren», які сьогодні радять передавати не через «У», а «В», тобто «Вільям (С. 54), Вайлд (С.22, 29), Веллс (С. 26, 27, 29), Вінстон, Вілсон (С. 23) Веллек, Воррен (С. 54)» або уніфікувати написання цих імен по всій роботі.

У підрозділі 1.2. «Передумови формування новелістичної оповіді в Англії в ХІХ столітті» визначаються основні чинники встановлення жанру новели, описується вплив американських письменників на жанрологічні та поетологічні трансформації в англійській літературі того періоду. Авторка підкреслює значущість психологізму та експериментаторства творчості Генрі Джеймса для розвитку англійської новели. Для розвитку дискусії, хотілося б зауважити, що Генрі Джеймс, окрім зазначеного вище, відомий утвердженням нових наративних принципів і зміни ролі автора в художньому тексті, «жанровою розмитістю»; митець теоретично обґрунтував і застосував у власній художній практиці метод «точки зору» або «точок зору» (points of view) (пізніше, в термінології структурної антропології за Ж. Женеттом і В. Шмідом, «фокалізації»).

На Вашу думку, чи вплинула ця теорія «точок зору» на новелістичні наративи Івліна Во?

У підрозділі 1.4. «Теоретико-методологічні аспекти дослідження новелістики Івліна Во» дисертантка звертається до теоретичних положень щодо визначення жанрологічних, ідейно-сміслових та поетологічних аспектів новелістичного доробку письменника. У пункті 1.4.2. розглянуто теоретичні аспекти комічного та визначено підходи до аналізу його

функціонування у *новелістиці Івліна Во*. Дисертантка справедливо зазначає, що на широкому і багатовекторному полі літературознавчих студій залишається розмитим термін «новела» і не проводиться чіткої демаркаційної лінії між «новелою» та іншими жанрами «short story».

На нашу думку, визначення жанрового різноманіття малої прози нерозривно пов'язане з питаннями теорії жанру, типологічно об'єднуючих та жанророзподільчих рис, а також з еволюцією жанрів, що відбивала усі метаморфози, пов'язані з тенденціями, які позначають стильові координати та маркують культурно-історичні епохи, а відтак, вважаємо, що у цьому підрозділі *не вистачає думки українських вчених з цього питання, наприклад І. Франка, Ф. Білецького, В. Фащенко, І. Денисюка, Л. Мацевко-Бекерської*.

Особливо *допомогли б у визначеннях праці*: “Теорія літературних жанрів: Жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману” (2009 р.) Т. Бовсунівської, “Жанр, жанрова система у просторі літературознавства” (2005 р.) Н. Копистянської, “Наративні структури в українській новелістиці 80-90-х років ХХ століття (типологія та внутрішньотекстові моделі)” (2006 р.) В. Сірук.

У **Розділі 2. «Поетика комічного в новелістиці раннього періоду»** предметом рефлексії дослідниці стала жанрова специфіка ранніх новел письменника крізь призму *комічного* з виокремленням проблемно-тематичного аспекту ранньої новелістики, комічних персонажів, сюжетно-композиційної побудови і комізму ситуацій та мовних засобів комічного. Авторка вдало застосовує методику аналізу сучасної поетонімології.

Щодо палітри засобів творення комічного у новелістиці Івліна Во потрібно наголосити на тому, що це – найменш проаналізована складова поетики митця, тому про її повне знання без скрупульозного дослідження цих художніх засобів, встановлення їхньої ролі у різних творах, не доводиться говорити ґрунтовно.

Цій проблемі присвячений **Розділ 3 «Специфіка комічного в новелістиці пізнього періоду»**, в якому представлено аналіз семи новел

пізнього періоду, досліджується широка концептосфера новелістики Івліна Во.

Зокрема, у **підрозділі 3.1.** *«Нові концепти в новелах пізнього періоду»* проаналізовано концепти «дім англійця – його фортеця», «мій дім – моя фортеця», які посилюють значення концепту «будинок / маєток» у національній англійській картині світу, актуалізація цього концепту в різних новелах у поєднанні з концептами «любов» та «ненависть», «земля», «спільнота» та ін.

Стверджується, що окрім традиційних національних англійських концептів, у новелах пізнього періоду Івлін Во демонструє здатність відчувати нагальні теми, які з часом стануть глобальними: сучасно звучить тематика переміщення народів, політичних втручань у життя інших країн, релігійних та етнічних переслідувань, які стали невід'ємною частиною життя людства кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Запитання: у розділі стверджується, що «шлюб» – це концепт універсальний, а «весілля» – національний. Обґрунтуйте, будь ласка, впевненість в «національності» цього концепту.

Крім того, *уточніть, як Ви використовуєте поняття «концепт» і «мотив», «мотивна структура» при аналізі концептосфери новел.*

У **підрозділі 3.2.** *«Стильові особливості пізніх новел»* проаналізовано жанрову специфіку пізніх новел письменника, виокремлено проблемно-тематичний аспект, комічні персонажі, сюжетно-композиційну побудову і комізм ситуацій та мовні засоби комічного.

Звертає на себе увагу ґрунтовність, послідовність і скрупульозність аналізу поетонімної системи, стилістичних засобів актуалізації комічного в новелах пізнього періоду, опис просодичного потенціалу мови, визначення емпатичного наголосу, повторення синтаксичних структур зі зміною емпатичного наголосу.

Запитання: У дисертації наявний цікавий матеріал, що розкриває комічний потенціал антропонімів попередників Івліна Во, який Ви винесли за

межі дисертації. Чому? Чи не краще було б зробити його частиною тексту дисертації?

Загальні **“Висновки”**, що містять підсумки всього дослідження, **науково достовірні й виважені**, представляють достатньо вагомі відповіді на поставлені дисертанткою завдання, ґрунтуються на використанні значної кількості літературного та наукового матеріалу.

Наведені зауваження до дисертації та автореферату Кумпан С.М. не заперечують теоретичної та практичної цінності проведеного дослідження. Аналіз представленої дисертації та автореферату дає всі підстави вважати, що дослідження є актуальною, концептуальною роботою, містить науково обґрунтовані спостереження та узагальнюючі висновки, які розширюють уявлення про літературний процес другої половини ХХ ст.

Роботу виконано **згідно з вимогами до оформлення** наукових праць, що встановлені ВАК України для кандидатських дисертацій, із використанням сучасних емпіричних і теоретичних методів опрацювання аналітичної інформації та художнього текстового матеріалу.

Ступінь обґрунтованості наукових положень висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації як із погляду сучасних науково-теоретичних досліджень, так і з позицій практичної реалізації, є достатнім.

Автореферат дисертації адекватно передає її зміст, аргументацію, логіку побудови, ступінь наукової новизни і можливості практичного застосування.

Спостереження дисертантки пройшли **ґрунтовну апробацію у виступах** на конференціях, у **наукових публікаціях** (10 одноосібних публікаціях, серед них 6 статей опубліковано у провідних наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному виданні).

Матеріал і результати цього дослідження мають **практичне значення**, можуть бути використані під час написання курсових та дипломних робіт, під час розробки теоретичних та практичних курсів з історії зарубіжної та англійської літератур ХХ століття, а також на лекційних та семінарських

заняттях з теорії літератури, практики перекладу, спецкурсів з інтерпретації комічного тексту та спецсеминарах з творчості І. Во.

Отже, дисертація **Світлани Михайлівни Кумпан «Новелістика Івліна Во: поетика комічного»** є завершеною, самостійною науковою розвідкою актуальної проблеми розвитку сучасної англomовної прози, відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук, а її авторка, Світлана Михайлівна Кумпан, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.04 – література зарубіжних країн.

ОФЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Хмельницького національного університету

О.О. Нагачевська

Підпис Нагачевської О.О. засвідчую

Учений секретар Хмельницького
національного університету
к.т.н., доцент

Л.І. Тебляшкіна